

ПРАВО І МОРАЛЬ ЯК ОСНОВНІ РЕГУЛЯТОРИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ

Олександра Олексіївна МАЙОР,

*студентка Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Філософське осмислення етичних засад професійної діяльності судді зумовлене практичними проблемами функціонування судової системи загалом і рівнем морального та професійного розвитку членів суддівського корпусу України зокрема. Показовим є те, що у суспільній свідомості суддя має бути провідником системи моральних і правових ідеалів. Тому, працюючи суддею, необхідно постійно співвідносити власні дії з морально-правовими цінностями, що є досить нелегким випробуванням на стійкість, відданість ідеалам і принципам [1, с. 88].

Прямим показником ефективного функціонування суддівського корпусу є рівень довіри громадськості до національної судової системи, про що наголошується у схвалених Резолюцією Економічної та соціальної ради ООН Бангалорських принципах поведінки суддів від 27 липня 2006 р. № 2006/23: «довіра громадськості до судової системи, до морального авторитету і чесності судової влади посідає першочергове місце в сучасному демократичному суспільстві» [2, с. 190].

Оскільки правові суперечки обумовлені конфліктом інтересів людей, а юридична практика пов'язана з необхідністю розв'язання різноманітних конфліктних ситуацій, професійна діяльність юриста торкається найважливіших питань, пов'язаних з потребами людей, їх благ, а іноді й долі. Все це накладає особливий тягар моральної відповідальності за результати своєї діяльності на суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів та інших працівників юридичного фаху, вимагає від цих осіб особливих морально-психологічних та вольових якостей [3, с. 20].

Необхідно особливо підкреслити ту обставину, що моральні й правові норми, як різновид соціальних норм, знаходяться в тісному зв'язку і взаємодії. Це означає, що в юридичних законах відображено моральні норми поведінки громадян і мораль суспільства в цілому. Механізми морального і правового регулювання дуже близькі один до одного за специфікою і суспільними функціями. Вони взаємодіють між собою і взаємопроникають [3, с. 20].

Правда, жодне суспільство в історії розвитку людства не досягло гармонії права й моралі [4, с. 18].

В. Соловйов зазначає, що «право починається з духовних начал». Жити і поводитися відповідно до права – не тільки уловлювати правову суть життєвих ситуацій, робити чи слідувати відповідним юридичним рішенням, опиратись на діючі норми і т. д., а й, зокрема, діяти соціально й духовно виправдано. Тобто так, щоб у житті людей торжествували правда, справедливість, високі моральні засади [4, с. 17].

Ефективність правозастосування й судової влади більшою мірою залежить від моральних якостей кадрового складу, ніж від досконалості законодавства. Навіть найбільш якісний закон виявиться неефективним, якщо практика застосування його судами не буде відповідати висуненим моральним вимогам [5, с. 23].

Реалізація будь-якої діяльності неможлива без вольової саморегуляції. Самоволя є тим специфічним механізмом, завдяки якому суддя може цілеспрямовано та свідомо керувати власними вчинками, побажаннями, діями. Водночас важко переоцінити вплив волі на формування морально професійної культури взагалі, адже в процесі самовдосконалення саме воля відіграє надзвичайно важливу роль. Недоліки вольового розвитку призводять до безсистемності, безініціативності, недисциплінованості, формального виконання професійних обов'язків, непослідовності, нездатності захищати власні погляди і переконання - низького рівня морально професійної культури судді [1, с. 93].

Підмінюючи «дух права» «буквою закону» в процесі судового правозастосування, суддя фактично зводить право й закон до набору технічних прийомів для провадження певної кількості судових справ, тим самим дезорієнтуючи громадян стосовно суті й змісту правосуддя [5, с. 23].

Лише тоді, коли суддя як суб'єкт правозастосування буде поглиблюватися у правову ситуацію, коли уникатиме «механічної підтасовки» окремої норми під окремих казус, не враховуючи його особливості, право забезпечить реальне вирішення спору про право [5, с. 23].

Бувають також випадки, коли право намагається власними засобами вирішувати проблеми моралі, наслідком чого стає те, що людина втрачає будь-який простір для прояву власної ініціативи і в підсумку втрачає можливість залишатись собою. Світ перетворюється на деспота, якому не притаманне ніщо людське. Тут нівелюється особистість, її позиція, її думки і погляди, а це деякою мірою нагадує

рабство. Така нерівноправна співпраця не приносить нічого доброго ні суспільству, ні людині, а навпаки має руйнівний характер [6, с. 13].

Судді кожен день зіштовхуються з проблемою співвідношення права і моралі. Враховуючи це, абсолютної гармонії на даний час між цими регуляторами немає, далеко не завжди прийняте суддею рішення повністю відповідає його моральним устоям і цінностям. Саме тому не завжди законне рішення сприймається громадськістю як справедливе, адже на відміну від суддів у оцінюванні ситуації вони не керуються і не спираються на «закон». Так як найбільша складність у знаходженні компромісу притаманна саме кримінальній сфері, на мою думку, досягти єдності між мораллю і правом допоможуть більш широкі дискреційні повноваження суддів. У рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 зазначено, що справедливість – одна з основних засад права, що є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Справедливість, на мою думку, є засобом реалізації моралі, а тому приймаючи будь-яке рішення ці два аспекти повинні бути взаємодоповнюючими і взаємозалежними. Але все це буде можливо лише при наявності дійсно безпристрасного, непідконтрольного, непідкупного суддівського корпусу і чесного, здатного відповідати за свої дії народу. У науці існує спірне питання щодо того чи повинен суддя при прийнятті рішення «пропускати» через себе кожную конкретну ситуацію, адже він повинен бути безстороннім. На мою думку, так, це дійсно необхідно, адже таким чином суддя буде не просто носієм суддівської влади, але й представником правосуддя.

Тож, підсумовуючи, можна зробити висновок, що, незважаючи на відмінності між правом і мораллю, мораль повинна впливати на зміст і функціонування права, в тому числі і при правозастосуванні, задля забезпечення панування справедливості, як такої.

Список використаних джерел:

1. Меліхова Ю. Етичні засади професійної діяльності судді. *Вісник Львівського університету*. 2017. №12.
2. Чернота С. Роль стандартів і правил поведінки у професійній діяльності суддів. *Публічне право*. 2013. №2.
3. Професійна етика судового процесу: матеріали круглого столу (24 листопада 2017 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 92 с.
4. Самолюк Ю. М. Співвідношення права і моралі. *Судова апеляція*. 2009. №2.
5. Гураленко Н. А. Деякі деонтологічні аспекти діяльності судді. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. №682.
6. Євхутич І. М. Мораль і право – взаємопов'язані і взаємопроникаючі системи регуляції суспільного життя. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. №1.